

Jászfényszaru történelmi arcképcsarnoka

Szóljunk hát eleinkről

„... azért csak Róvja fel a kapufélfájára,
hogy el ne felejtse ...”

(Fazekas Mihály: Lúdas Matyi)

A cikk szerzője arra vállalkozott, hogy Jászfényszaru híres szülöttei nyomába eredjen (virtuálisan és a valóságban is), információkat gyűjtsön és közreadja. Eleinkről keveset tudunk s egy-egy kapcsolódó cikk, tanulmány olvasásakor rácsodálkozunk – itt járunk közöttünk az utódok, akiknek az őseire büszkéek lehetünk. E cikksorozatban – a tartalmi korlátok, és egy-egy már megjelent igényes írás miatt – rövid időutazásra hívjuk az olvasót. S hogy kik is ők? Részben már olvashattunk is róluk, dr. Farkas Kristóf Vince, dr. Kiss Dávid Sándor írásaiból, vagy a jászfényszarusi városi könyvtár helytörténeti blogján. Bízunk abban, hogy a kutatásaink eredménye hozzájárul az örökségünk megismeréséhez s a kedves olvasó is kedvet kap egy kis helytörténeti kutatáshoz, virtuális (és valóságos) kiránduláshoz. A későbbiekben tervezünk egy bővebb, hiánypótló tanulmányt készíteni – szerzőtársakat megkeresve –, amelyben olvasmányos formában, a múlttól mesélve, sorba rendezve a fontos és kevésbé fontos ám kétségtelenül érdekes, tudni érdemes kategóriába tartozó dolgokról is számot adunk.

S most álljon itt azok jelképes arcképe – elsőként Akantisz Viktoré – akik a tudomány, építészet, művészet tárgyi, szellemi javaival értékeket, örökséget hagytak ránk jászfényszarusiakra s akikre méltán lehetünk büszkéek – akkor is, ha az élet másfelé vezette útjukat. A Bedekovich Lőrinc Népőiskolai Társaság mottója: „Hogy dicső eleink nyomain járni taníthassunk...”

Akantisz Viktor

(Jászfényszaru, 1864. december 6.
– Budapest, 1943. október 21.)

A jászfényszarusi festő, író és bibliográfust a korvinák stílusában festett miniatűr akvarelljei tették képzőművészként ismertté. A gimnáziumi tanulmányait Jászberényben a Királyi Katolikus Gimnáziumban végezte. Később jogi és bölcsészeti egyetemi tanulmányokat Budapesten folytatott. Külföldi tanulmányai után, 1919 őszén a Ma-

gyar Nemzeti Múzeum könyvművészeti előadója lett, ahol 1929-ig, nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Hosszabb ideig mint író és grafikusművész tartotta fenn magát. Több cikke jelent meg a Természettudományi Közönyben és az Új Időkben, névtelen regényfordításait pedig budapesti napilapok közölték. Todoreszku Gyula, akit gróf Széchenyi Ferenc és gróf Apponyi Sándor adománya után az Országos Széchenyi Könyvtár, a nemzet könyvtárának harmadik legnagyobb adományozójaként tartanak számon, köteteknek egy részét kora legjelesebb könyvművészeivel – mások mellett a neves polihisztorral, Akantisz Viktorral – kötötte bőrbbe, bársonyba, pergamenbe. Míves munkái ma is megtekinthető-

került sor hasonló tárlat megrendezésére. Munkásságát nyolcrészes sorozatban mutatják be.

Forrás: https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2016/09/22/akantisz_viktor_1864

A kiállítás összeállítása során az eddigi ismereteinkhez képest több újdonság is kiderült, mindenekelőtt a Todoreszku–Horváth Könyvtár számára a 20. század elején készítettett művészi könyvkötések vonatkozásában.

A könyvek megszerzése csaknem a kisebbik része volt annak a munkának és anyagi áldozatnak, melyet Todoreszku gyűjteményének kialakítására áldozott. Nemcsak művekben gazdag, de szép és ép könyvtárat akart és ugyanolyan szenvedéllyel vetette bele magát a könyvek konzerválásába,

Akantisz Viktor önarcképe – Nemzeti Könyvtár

ek. Különös egyéniség, autodidakta és ezermester, író, bibliográfus, grafikus, festő, könyvrestaurátor és könyvkötő volt. Jóformán egész Nyugat-Európát bejárta s a nyugati világnyelveket többé-kevésbé elsajátította. Az Országos Széchenyi Könyvtár a művészt ma is kiemelkedő könyvrestaurátoraként tartja számon. Forrás: <https://www.eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/hirek/2016/pnyeme.pdf>; <http://real.mtak.hu/75308/1/080.2017.66.2.9.pdf>;

2016 augusztusában ünnepeltük dr. Todoreszku Gyula (1866–1919) születésének 150. évfordulóját. Az Országos Széchenyi Könyvtár tiszteletbeli igazgatójának majd 3000 kötetes könyvtárát 1920 óta őrzi a nemzeti könyvtár. A jubileum alkalmából kamara kiállítás készült, amely több mint száz műtárgy segítségével mutatta be a gyűjtőt és páratlan gyűjteményét. Régi adósságot törlesztettünk ezzel, hiszen még nem

restaurálásába, kiegészítésébe és kötetésébe. Ezekkel a műveletekkel kapcsolatban lép be a gyűjtemény kialakításába Akantisz Viktor, akinek működése és ízlése meghatározó volt a könyvtár jellegére.

A könyvművész

Meghatározó személy a gyűjtemény alakításában Akantisz Viktor, aki Todoreszkuval csaknem egyidős volt, a restaurálás, kiegészítés és könyvkötés munkáját is végezte. Akantisz jogot és filozófiát tanult a pesti egyetemen, majd íróként és grafikusként tartotta fenn magát. Hóman Bálint írja róla, hogy „Korán az irodalomra adta magát és évtizedeken át mint író, hírlapíró és illusztrátor fejtett ki igen termékeny munkásságot, s különösen mint fordító járult hozzá irodalmunk gazdagításához. Közben ismételtelen hosszabb külföldi utakat tett. Jóformán egész Nyugat-Eu-

rópát bejárta s a nyugati világ-nyelveket többé-kevésbé elsajátította. 1900-ban ismeretséget kötött a kiváló magyar könyvgyűjtővel, Dr. Todoreszku Gyulával, s ettől fogva munkarejét elsősorban a nagybecsű Todoreszku-könyvtár fejlesztésének szentelte s a könyvtár izléses korhű kötéseit, illusztrálásai mind tőle származnak.”

Akantisz sajátos egyéniség volt: autodidakta ezermester, író, bibliográfus, grafikus, festő, könyvrestaurátor és könyvkötő. Első műve, *Pompadour marquise életrajza* 1889-ben Fréron A. V. álnéven jelent meg. Ezt követte *A klasszikus ókor legszebb hősmondái* Schivab, Stoll és mások nyomán című kompilációja, majd *A sakkjáték kézikönyve* Rozsnyai Károllyal közösen. Rozsnyai gyors nyelvmestereinek sorozatában német, francia, angol, olasz, orosz spanyol, japán, lengyel, cseh, török és portugál nyelvtanokat írt. Az első magyarországi japán nyelvkönyv létrehozói között Akantisz Viktort Rozsnyai Kálmánnal együtt említjük. A 20. század elején több, főként földrajzi, tudományos és művészeti kötet jelent meg Japánról, és elkészültek az első nyelvészeti és nyelvtanulást segítő munkák is. Mások mellett Szeghy Ernő Sándor (1872–1952), Teleki Pál (1879–1941), Akantisz Viktor (1864–?) és Ágner Lajos neve emelhető ki a szerzők közül. Megjegyzés: a szerző, az író és grafikus Akantisz Viktor neve nem szerepel ugyan az alábbi könyvben: *Japán. Gyakorlati japán-német-magyar beszélgetésekkel, hét eredeti japán írástáblával.* Budapest, 1905. (Rozsnyai gyors nyelvmesterei bármely nyelv alapos elsajátítására a tanító nélkül.), ám Gulyás Pál Magyar írók élete és munkái című műve I. kötetében (Új sorozat, Budapest, 1939.), az 519–520. oldalon található hasábon őt említi e nyelvkönyv szerzőjeként is a Rozsnyai Kálmán-féle sorozatnál. Ezt az információt először Koósz István közölte a Magyar Nyelv című folyóirat Levélszekrény rovatában (2004/december, C/IV. 512. o.), kiegészítve Senga Toru egy korábbi írásának (Dzsúdsucu és dzsúdó. 2. rész, Magyar Nyelv 2003/3. 316. o.) adatait. Forrás: Kéri Katalin: *Adatok és művek a nem nyugati kultúrák neveléstörténetének kutatásáról* (historiográfiai áttekintés) PTE BTK Neveléstudományi Intézet Pécs, 2015 ISBN (html) 978-963-429-044-5 <https://mek.oszk.hu/15500/15542/html/index.html#https://mek.oszk.hu/15500/15542/html/07beliv.htm>

A bűnügyi regénytár számára Conan Doyle műveit fordította. Később *Az olaj festészet*, majd *A vízfestés alap-vonalai* című műveket publikálta. Közben grafikus-művészként is alkotott: saját művei mellett A helység kalapácsát és Vargha Damján imakönyveit illusztrálta.

Miután Todoreszku Gyula restaurátorként és könyvkötőként kezdte foglalkoztatni, megélhetését is bőkezűen biztosította. Todoreszku halála után az özvegy a hivatalos adománylevel 5. pontjában gondoskodott Akantisz sorsáról: ... hogy a gyűjtemény „tovább fejleszhető s emellett folyton kellően gondozható és fenntartható legyen, – ezért kérem, hogy boldogult férjem volt

sára művészeti segéderőként alkalmazható. Akantisz 1919. augusztus 10-én ki is nevezték könyvművészeti előadónak, majd másnapról hivatalosan a könyvtár szolgálatába lépett. Feladata elsősorban a Todoreszku-gyűjtemény gondozása volt, amelynek első, ideiglenes felállítását ő végezte. 1920. október 26-tól bővült tevékenységi köre, ugyanis ekkor kezdte meg működését – a Todoreszku–Horváth-gyűjteménnyel együtt átadott könyvkötő eszközökkel – az OSZK első műhely-jellegű részlege, a könyvkötészet, amelynek felállítását Melich János „Akantisz Viktor könyvkötőre és restaurátorra” bízta, és megbízta a műhely felügyeletével is.

Munkájába egy 1921. január 12-éről

Akantisz Viktor festett pergamenkötései

munkatársát, Akantisz Viktor urat a Magyar Nemzeti Múzeum személyzete létszámában az általam adományozott, illetve létesíteni kívánt könyvtárnál megfelelő alkalmazásban rendszeresíteni méltóztassák”. Melich János ennek megfelelően hamarosan megtette az alkalmazásról szóló felterjesztést, hiszen Akantisz „A könyvkötőművészi tevékenységénél nagy jártasságot és ismeretet szerzett magának a magyar és nem magyar ősnymtatványok, valamint a nemzeti bibliographiák terén is”, így ismeretei az OSZK számára is hasznosak, rá lehetne bízni az ősnymtatványok és a régi magyar könyvtár kötésének gondozását is. Mivel Akantisz ekkor már 55 éves, nem lehet állami szolgálatba kinevezni, de a Róheim Géza lemondásával megüresedett javadalom terhére szakdíjnoki illetményekkel könyvtári kötésművészeti munkálatok irányítá-

keltezett jelentés nyújt betekintést: „a november hóban megkezdett javítási munkák tovább folytatódtak és pedig elsősorban a tervbe vett ősnymtatványok bekötési tábláinak helyreállításával. Ezekből elkészült összesen 109 darab rongált kötés, kisebb-nagyobb defektussal, miknek a minémisége a Naplóban pontosan feltüntetve is van. Különös súlyt helyeztem arra, hogy ne csupán a hiányok, szakadások stb. pótoltságának, hanem lehetőleg visszaadattam festéssel a bőrkötések színét s kenőccsel azoknak eredeti fényét is. A könyvek belső szöveg és előzéklapjai – a beragasztások – és apróbb javításokon kívül teljesen érintetlenül maradtak; s e megjegyzésem különösen vonatkozik az előzéklapokra, számolva azzal az eshetőséggel, hogy mint eddig, úgy ezután is bizonyára akadnak kutatók s szakemberek, kik ezeket a lapokat, ha leragasztattak volna, (folytatás a 28. oldalon)

(folytatás a 27. oldalról)

újra fölfejténék: bibliographiai adatok, nyelvemlékek vagy más irodalmi ritkaságok után való kutatás céljából.”

Akantisz ezzel párhuzamosan folytatta a Todoreszku–Horváth Könyvtár gondozását: 1921. január 21-én a Régészeti Társulat ülésén tudományos előadásban méltatta „régészeti és művészeti szempontból” a gyűjteményt, majd 1922-ben Horváth Aranka megbízásából publikálta annak katalógusát. Hóman Bálint a miniszterhez 1923 januárjában írt levélfogalmazványa arról tanúskodik, hogy a könyvtár vezetése igen elégedett lehetett munkájával, bár a hivatali keretek közé kényszerült művész nem mindig ápolt harmonikus viszonyt közelebbi munkatársaival. „Szerencsém van tisztelettel javasolni Nagyméltóságodnak, hogy Akantisz Viktor múzeumi könyvtári könyvművészeti előadót az O. M. Gyűjteményegyetem szervezés alatt álló tudományos segédszemélyzeti statusába a VIII. fiz. osztályba kinevezni, illetőleg ha ez kora miatt lehetetlen volna, a VIII. fiz. o. összilletményének megfelelő tiszteletdíjban részesíteni kegyeskedjék. Akantisz [...] A vezetésem alatt álló könyvtár tisztviselőinek ma [...] a doyenje. [...] Mikor a Todoreszku-Horváth könyvtár a múzeumi könyvtárba került, Akantisz is vele együtt hozzánk jött [...] Azóta nálunk vezet a Todoreszku-gyűjteményt s róla egy bibliografiailag is igen becses katalógust készített, mely könyvtárunk kiadványai között nyomtatásban is megjelent.

Vezeti ezen felül házi könyvkötészetünket, melynek szervezése körül is különös érdemeket szerzett. Középkori kódexünk és nyomtatványaink, a Régi Magyar Könyvtár, a remoták kötéseinak restaurálását illetőleg korhű új kötéseit ő intézi igazi művészi érzékkel és fáradhatatlan ügybuzgalommal. Mindezek alapján az a meggyőződés, hogy Akantisz Viktorban könyvtárunk igen értékes alkalmazottat nyert, s könyvtárunknak is érdeke az, hogy végleges állami kinevezéssel, illetőleg alkalmazással egészen könyvtárunkhoz fűzessék.” Akantisz a véglegesítés után még hat évig állt a könyvtár szolgálatában. A Todoreszku–Horváth Könyvtár véglegesnek szánt helyén való berendezését 1927-ben már nem ő végezte, valószínűleg megromlott a kapcsolata az özvegyvel. 1929-ben vonult nyugalomba. Ezt követő további életútját ez ideig nem ismerjük.

Horvát Pál az Országos Széchényi Könyvtár könyvrestaurátora Restaurátor elődeink 1880-1960-ig címmel tartott előadásában többek között Akantisz Viktor munkásságába nyerhettünk bepillantást: https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/a_restauralas_multja_jelene_es_jovoje_a_magyar_nemzeti_leveltarban_0

Irodalom:

Varga Bernadett: *Még egyszer a Todoreszku–Horváth könyvtárról*;

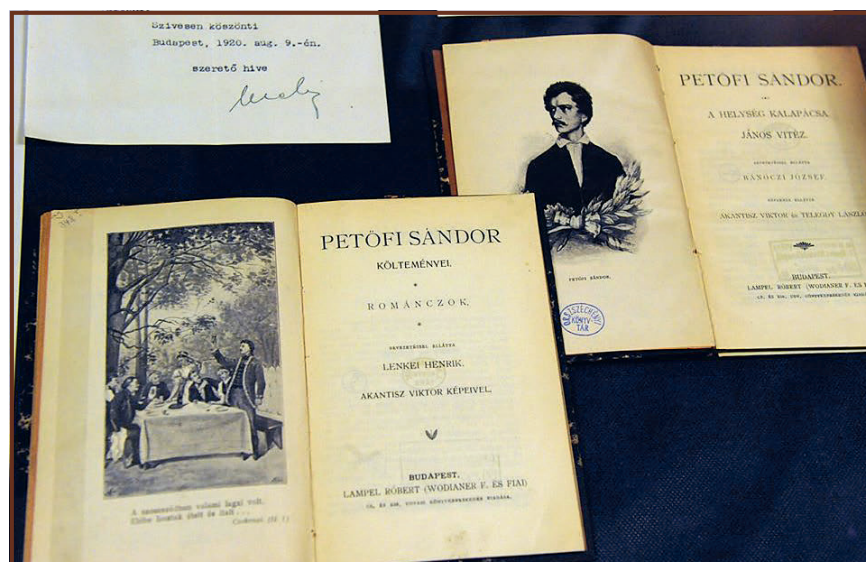
Forrás: <http://real.mtak.hu/75308/1/080.2017.66.2.9.pdf>

Plkánzkyné Kádár Jolán A *Todoreszku – Horváth-gyűjtemény*;

Forrás: https://www.epa.hu/00000/00021/00284/pdf/MKSZ_EPA00021_1972_88_01-02_052-060.pdf

Múzeum Országos Széchényi Könyvtárába. Az esemény 100. évfordulóján egy, az eddigi ismereteinket kiegészítő, a gyűjtemény sokrétűségét bemutatni igyekvő, magyar, román és angol nyelvű díszalbummal tisztelegnek az egykori nagyra becsült igazgató emléke előtt, aki a román és a magyar kultúra írásos öröksége ápolásában kiemelkedő szerepet nyújtott.

Varga Bernadett és Nagy Levente – magyar és román nyelven is közreadott – írásai vezetnek be az olvasót e kiemelkedő gyűjtemény világába. A két tanulmány közül az első a gyűjtőről, a gyűjtemény kialakulásáról, felépítéséről, valamint az adományozás utáni történetéről szól, a második pedig a gyűjtemény eddig ismeretlen román vonatkozásait vizsgálja, új bibliográfiái

Akantisz Viktor Petőfi illusztrációi

Ajánlás

Egy különleges, újonnan megjelent könyvet ajánlunk a kedves olvasó figyelmébe: Todoreszku: Egy kivételes könyvtár kincsei. Szerkesztette: Varga Bernadett, Országos Széchényi Könyvtár, Bp., 2020., 248 old. ISBN 978-963-200-709-0. Megrendelhető az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) oldalán: <http://www.oszk.hu/webform/> kiadványrendeles

A kiadvány a nagy gyűjtő és mecénás személyének, Dr. Todoreszku Gyulának (1866–1919) állít emléket halála után egy évszázaddal. Széchényi Ferenc és Apponyi Sándor mellett Todoreszku a magyar nemzeti könyvtár egyik legjelentősebb adományozója, mintegy 3000 kötetes, felbecsülhetetlen értékű darabokban bővelkedő könyvtára 1920-ban került a Magyar Nemzeti

eredményeket közölve. A fényképekkel, képekkel, dokumentummásolatokkal is kísért tanulmányokat egy színes képes katalógus követi, amely válogatott tételekkel igyekszik megmutatni a Todoreszku-könyvtár kivételes gazdagságát.

Ebben a részben főként a régi nyomtatványokat tartalmazó gyűjtemény unikális könyvritkaságai, a magyar és a román művelődés-, irodalom-, egyház- és nyomdászattörténet fontos darabjai kerülnek bemutatásra, amelyeken keresztül az olvasó bepillantást nyerhet az egykori bibliotékába, ugyanakkor a gyűjtőszemély és a bibliofília varázslatos világába is.

**Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc
Népfőiskolai Társaság elnöke**